

Recenze / Reviews

Balajka, Petr. Ottla. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2018. ISBN 978-80-86911-51-9.

Milan Mašát

V letošním roce vyšla publikace Petra Balajky nazvaná podle stěžejní postavy příběhu – *Ottla*. Petr Balajka je čtenářské veřejnosti znám jako autor detektivních příběhů, které vychází pod pseudonymem Petr Eidler. Poslední tři detektivky zasadil spisovatel do židovského prostředí, z něhož vychází rovněž recenzovaná kniha.

Balajkův román z roku 2018 staví na skutečných událostech, které postihly Židy během druhé světové války. Titul spisovatelovy knihy odkazuje k hlavní postavě příběhu, Ottle Davidové, rozené Kafkové. Autor důkladně seznamuje čtenáře s hrdinčinou rodinou, jejímž nejvýraznějším a nejznámějším členem je Franz Kafka, spisovatel tematizující ve své tvorbě absurditu, nevysvětlitelnost a bezmocnost člověka ve vztahu ke svému okolí.

Osud Ottly stál až do vydání biografie ve stínu života jejího bratra. Autor se při psaní knihy inspiroval rozhovory s dcerou Ottly Davidové, Věrou Saudkovou. Příběh začíná situací, kdy se Petr Balajka dozvídá o smrti Věry, jejíž výpovědi byly stěžejním zdrojem mnohých informací ze života celé rodiny Davidových; příběh Ottly obohatila Věra o postřehy z pohledu dcery. „*Věra Saudková zemřela 3. srpna 2015. Zpráva o její smrti mě zastihla při letním pobytu na chalupě a oznámila mi ji telefonicky Věřina dcera Anna. Až dodatečně jsem si uvědomil krutou ironii osudu. Právě 3. srpna 1942 byla z Prahy odtransportována do terezínského ghetta Věřina matka Ottla Davidová. Dá se předpokládat, že právě toho dne se Ottla viděla naposledy se svými dvěma dcerami, Věrou a Helenou*“.¹ Věřin soukromý pohled na osobu stojící v centru příběhu je velmi cenný, protože Věra Saudková poskytovala rozhovory velmi střídmě, a to z důvodu orientace většiny interview na osobu jejího strýce, Franze Kafku.

¹ BALAJKA, Petr. *Ottla*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2018. ISBN 978-80-86911-51-9, s. 9.

Životopisný příběh je podle mého názoru v oblasti biografické prózy výjimečný svou narativní strukturou. V příběhu se prolínají úryvky z rozhovorů mezi autorem publikace a Věrou Saudkovou, na faktografických základech stavěný příběh Otlly, a to od dospívání až po transport z Terezína do Osvětimi, a citáty z písemností Franze Kafky (například *Dopisy Felici*; *Dopisy Otlle a rodině*; *Deníky*), které v příběhu slouží jako určitá uvozující motta jednotlivých částí. Kafkův citát z *Deníků 1913–1923* „*útěchou by bylo jen: děje se to, ať chceš, nebo ne. A co chceš ty, pomáhá jen neuznatelně. Víc než útěchou je: I ty máš zbraně*“² uvozuje pasáž, která se věnuje situaci, kdy byla Otlta v terezínském ghettu vybrána, aby se starala o děti internované do koncentračního tábora z Bělostoku (transport 1200 polských dětí) do nově vybudovaného terezínského zařízení (tzv. Kréta) určeného těmto dětem. „*Polským dětem na Krétě se co do stravy a lékařského ošetření dostávalo maximální péče, která převyšovala běžný terezínský standard. Jídlo bylo kvalitnější a kaloričtější, než jaké se standardně připravovalo pro vězně, landwirtschaft dodával zeleninu, která se právě sklízela na polích poblíž Kréty a zahradách mezi opevněními, na talíři se často objevilo i maso, k dispozici bylo mléko. Polští chlapci a dívky vypadali den po dni lépe, jejich tváře se zakulacovaly, žebra nebyla tak patrná, dohola ostríhané hlavy dorůstaly*“³. Osud dětí z Bělostoku je obecně známý. Děti byly z Terezína převezeny do Osvětimi, kde neprošly selekcí, ale šly společně se svým dospělým doprovodem rovnou do plynových komor. Mezi personálem doprovázejícím děti se nacházela i Otlta Davidová.

Kniha obsahuje množství autentických dobových materiálů (fotografie, dokumenty a podobně). Jedním ze soudobých pramenů prezentovaných v Balajkově biografické publikaci je kompletní „*Terezínský transportní seznam doprovodu bělostockých dětí do Auschwitzu*“⁴, kde na šestém řádku čtenáři naleznou záznam „David Ottilie“.

Příběh není diferencován do kapitol, je volně rozdělen do celků uvedených citátem z některé Kafkovy písemnosti. Výjimku tvoří oddíl „Několik dat a faktů“, ve kterém autor přibližuje vybrané faktografické události jedné linie válečných událostí, a úsek „Post scriptum“, v němž se čtenáři dozví informace o posledních okamžicích Otlly Davidové v blízkosti polských dětí.

Postavy vyskytující se v knize lze rozdělit do dvou skupin. Jeden soubor je tvořen postavami skutečnými. Jedná se zejména o rodinu hlavní hrdinky příběhu

² BALAJKA, Petr. *Otla*, s. 160.

³ BALAJKA, Petr. *Otla*, s. 161.

⁴ BALAJKA, Petr. *Otla*, s. 159.

a o osoby, jejichž internace v Terezíně je obecně známá. Balajka do příběhu implementuje báseň *Motýl*, která vznikla za zdmí Terezína 4. 6. 1942 a jejímž autorem je Pavel Friedman: „*Pampelišky tu na mne volají, i bílá větve v dvoře kaštanu, motýla jsem tu neviděl, ten tenkrát byl poslední, motýli tady nežijí, v ghettu.*“⁵

Druhý okruh postav tvoří osoby vyfabulované, jejichž osudy jsou založeny na reálných situacích odehrávajících se za zdmí ghetta Terezín. Nejvýraznější nereálnou postavou vyskytující se v příběhu je doktor Felix Herškovic, kterému autor v rámci příběhu odehrávajícího se v koncentračním táboře přisoudil ve vztahu k Ottle výraznou roli (doktor Herškovic disponuje určitými kontakty na některé členy SS v Terezíně, čehož využije i k zlepšení životních podmínek pro Ottlu; je v úzkém spojení s židovskou samosprávou Terezína, díky čemuž několikrát Ottilii vyreklamuje z transportu; požádá Ottlu o ruku, čímž by jí zajistil jisté výsadní postavení v rámci terezínské společnosti). Druhou výraznou postavou z oblasti fiktivních postav je anděl (o postavě anděla se Ottilie Davidová zmiňovala v dopisech adresovaných svým dcerám), který představuje určité ztělesnění jejího bratra. Ottla s andělem rozmlouvá zejména v těžkých chvílích způsobených terezínskými okolnostmi. K postavě anděla rovněž odkazuje poslední Kafkův citát v knize. Jedná se o výrok z dopisu adresovaného jeho sestře (*Dopisy Ottle a rodině*): „...člověk... žije si tu v do sebe uzavřeném světě, jehož je občanem, a právě tak, jako je pravidlem v pozemském světě, že když se v něm člověk zabydlel, dostane se z něho jen tehdy, přijde-li si pro něj anděl, právě tak je tomu i tady. Takže na jaře příštího roku?“⁶

Biografická kniha *Ottla* je podle mého názoru výjimečným počinem v oblasti životopisných próz i v okruhu literatury tematizující osudy židovského národa během druhé světové války. Ona výjimečnost pramení ze skutečnosti, že v centru příběhu stojí Židovka, která se nijak nevymyká terezínské společnosti v rámci hierarchického postavení ani v rovině významné protinacistické aktivity. Ojedinelost knihy vychází rovněž ze zvolené konstrukce textu. Syntéza faktografických událostí, do jisté míry smyšlených dějů a Kafkových citátů ústí v zajímavý a poutavý příběh. Do značné míry originální v oblasti biografických próz je prolínání fiktivních a reálných postav, přičemž oba okruhy figur zaujímají v příběhu důležité role (například Ottla a doktor Herškovic).

Domnívám se, že *Ottlu* Petra Balajky lze označit za pozoruhodnou publikaci, která sice tematizuje do jisté míry zprofanované události, prezentuje je však v konotaci s originálními a méně známými okolnostmi.

⁵ BALAJKA, Petr. *Ottla*, s. 125.

⁶ BALAJKA, Petr. *Ottla*, s. 169.